Вх. № ЧР-03-383/16.10.2024 г.

СТАНОВИЩЕ

От проф.дпсн Теодора Стойчева Стоева

ОТНОСНО: научни трудове, представени за участие в конкурс за доцент по 3.2. Психология (Консултативна психология-личност и зависимости) за нуждите на секция „ Социална и консултативна психология“, департамент „Психология ИИНЧ-БАН, за област на висшето образование; 3. Социални, стопански и правни науки

Единствен кандидат в конкурса е гл.ас. Росица Рачева към Департамент по психология, ИИНЧ, БАН. Подадените документи отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на РБ и Правилника за неговото приложение за заемане на акдемичната длъжност „доцент“.

Участието на гл.ас Рачева е естествено продължение на нейното академично развитие от 2016г. до момента. Професионалната й биография и целокупна научна продукция показва един съществен факт, а именно- че преподавателската й, изследователска и практическа дейност са посветени изключително в областта на Консултативната психология, по –конкретно в научното и приложно поле на зависимостите. Отбелязвам този факт, за да подчертая, че научните й публикации имат характера на теоретико-емпирични изследвания, релевантни на лекционния курс, който тя провежда.В този смисъл университетската реализация на гл.ас. Рачева протича в духа на класическата традиция за покритие на изследователя и преподавателя.От значение е и факта, че тя придобита магистърска степен по Клинична психология, област, неразривно свързана с психологическото консултиране, която е дейност с практико-приложна насоченост. Работила е в терапевтична общност и дневен център за рехабилатиция на зависими, като психолог в методанова програма, а понастоящем е в медицински център „Св. Пантелеймон“. В това отношение нейната дейност е пример за осъществяване на връзка между теорията и практиката, която без съмнение обогатява изследванията й с нови идеи. По този начин тя показва, че фундаменталното знание има директно практическо приложение. Проектната дейност, в която тя участва също е с практическа насоченост, посветена на решаването на значими социални проблеми като пътна безопасност, лечение на зависимости и др., което доказва, че психологическата експертиза е необходимо да участва във формирането на политики във всички области и равнища на организация на обществото.

Биографична справка и обща характеристика на трудовете на кандидата

Гл.ас. Рачева придобива магистърска степен по Социология в СУ „Кл. Охридски“ през 1999г. и по Клинична психология (психоаналитична перспектива) през 2004г. в НБУ. Придобива ОНС „Доктор“ по педагогическа и възрастова психология към Департамент по психология в ИИНЧ. От 2020г. е хоноруван преподавател в СУ“Кл.Охридски“ в МП „Детско-юношеска и училищна психология“, където чете лекционен курс „Употреба на алкохол и наркотици в юношеска възраст“. Преподаваният курс е в областта, в която е обявен конкурса, а именно областта на зависимостите и психологическото консултиране.

Гл.ас Рачева е представила пълния списък на публикуваните от нея научни трудове-24 на брой (авторски и в съавторство). В това число-2 монографии и още 22

публикации в международни и български списания, сборници у нас и в чужбиа. Двете монографии са издадени във водещо издателство за научна книжнина „ПРоф. М.Дринов“.Статиите са публикувани в престижни български и чуждестранни списания като: „Психологични изследвания“ „Българско списание по психология, „Behavioral science“.Има публикации на български и английски език.

Като цяло, научната продукция на кандидата се характеризира с актуалност на разработваните теми и методологическа издържаност. Стилът, езикът, външното оформление, начинът на представяне на резултатите съответства на изискванията и стандартите за научна публикации. Сътрудничеството й с други звена й е позволило компексно разглеждане на проблемите.

Прави впечатление и видимостта на гл.ас Рачева в научни сайтове и системи с наукометрично показатели. Тя има публикации в издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация. Актуалността на проблематиката, към която е ориентирана гл.ас. Рачева се доказва от позоваването на резултатите на нейните изследвания, станали предмет на обсъждане от страна на други изследователи. Броят на цитиранията на трудовете й в научни издания-реферирани и индексирани в световно известни бази данни- в монографии и колективни томове е показател за значимостта на нейните научни постижения, признати от други учени. Налични са позовавания и от чуждестранни изследователи, което показва, че гл.ас Рачева има има силно авторско присъствие в академичното пространство и че нейните научни постижения стават достояние не само на български, но и на чуждестранни учени.

Важно е да се отбележи,че гл.ас Рачева е участник в 9 научни форума у нас и в чужбина.Участва в общо 11 национални и 4 международни проекта.Развива активна експертна дейност в областта на висшето образование и към различни институции и органи на управление.

Гл.ас Рачева е член на редица професионални организации като Българска асоциация по когнитивно-поведенческа психотерапия и съвета за сътрудничестно на Държавната агенция „ Безопасност на движението по пътищата“

Научна дейност

Научната дейност на гл.ас Рачева се отличава с комплексност и последователност. Научните й интереси са ориентирани почти изцяло към Консултативната психология и Психологията на личността и се характеризира с актуалност, научна и приложна значимост.

В тематично отношение трудовете на гл.ас. Рачева са ориентирани в три области: Първата обхваща проблема за употребата на психоактивни вещества. Представените научни трудове в това отношение дават добра основа за разбиране на процесите на превенция, лечение и рехабилитация на зависимост към ПАВ като се основава на доказателства в тази сфера. Втората третира проблема за личностните характеристики при лицата с проблемна употреба на алкохол и наркотиции и представя методи за проучване на личността през юношеска възраст. Третото изследователско направление е в областта на транспортната психология и е насочено към проучване на когнитивните и личностните фактори, свързани с процеса на шофиране и рисково поведение на водачите на пътя. Тези тематични области разкриват професионалната сензитивност на кандидата към значими за психологическата наука и социална практика проблеми. Във фокуса на изследователския й интерес са психологически проблеми като: личностен профил на зависимите към ПАВ в юношеска възраст; качество на живот на зависимите към алкохол;

конструиране на методи за оценка на личностни характеристики; връзките между стиловете на шофиране и рисковото поведение на пътя.

Обединяващ център на многообразието от проблеми се явява идеята за необходимостта от комплексен подход към зависимите поведения, свързани с преодоляване на традиционния медицински модел и възгледа –за дихотомия между тялото и психиката и приложението на биопсихосоциалния подход, адресиращ интегрирана грижа, насочена към психическото и социално благополучие на пациента. Тази теза гл.ас. Рачева превръща в основополагаща при третиране на проблемите на зависимите.Тя активно се включва в потока от усилия за преодоляване на традиционното разбиране на зависимостта като предимно медицински проблем и поставя в контрапункт биопсихосоциалния подход, изтъквайки, че зависимостта към ПАВ включва психологически и социокултурни фактори. Така гл.ас. Рачева става изразител на модерния комплексен подход към изследване на зависимости, претендиращ за най-точно обясняващ комплицираната природа на този феномен и най-ефективен по отношение на превенцията, лечението и рехабилитацията на зависимостта от ПАВ.

Зенит в нейните научни търсения в тази посока откриваме в монографията „Личностни характеристики при зависими към ПАВ“ , която е представена и за основен хабилитационен труд.Теоретичният дизайн се разгръща по посока осмислянето на концуптуалния модел за проучване на личностите характеристики при зависими към ПАВ. За да избистри авторската си позоция по въпроса за изследване личността на зависимия гл.ас Рачева води полемика, която прко или косвено присъства в текста. Очертавайки едно скептично поле за възможнсотта определен подход към личността да обясни личностните характеристики на специфични клинични групи, авторката продължава търсенията си в друа посока. Без претенции за първооткривателство и в същото време обосновано гл.ас. Рачева открива нова перспектива в изследването на личностните характеристики на зависимите в подхода за описание на дисфункциите в областта на психопатологията.Трябва да се признае, че адаптирането на този подход към целите на изследването на личностни характеристики на зависими е иновативно по същността си и е безспорен принос за психологическата наука. За основно предимство на този подход се посочва възможността да се прецизира оценката и да се изработи терапевтичен план, съобразен с индивидуалните нужди на зависимите. Изграденият концуптуален модел обвързва личностните черти с интернализираната и екстернализирана психопатология. В тази връзка изследването е методолоичесски значимо, като разширява периметъра на класическия подход за изследване на личността по посока на обхващането на специфични клинични групи, давайки възможност за добри практики в сферата на превенцията, лечението и рехабилитацията при тези групи. Всичко това очертава не само познавателната, но и приложна стойност на разработката.

Проблемът за личностинте характеристики при зависими гл.ас. Рачева концептуализира, опирайки се на класическите парадигмални модели в психологията: психодинамичния; поведенческия; соцално-когнитивния, достигайки до съвременните схващания по проблема на Моран и Митчел.Разработката изобилства с данни за неврофизиологичните механизми на влияние на ПАВ, което повишава доказателствената стойност на представените конструкти, като верифицира тяхната достовернсот, с което се обезпечава научната значимост на изследването.

По отношение на изследователската методолотия трябва да се отбележи, че на изследваните конструкти на интернализирани и екстернализирани личностни черти е намерена подходяща операционализация и съответни на тях променливи, съобразно теоретичните постановки, които лежат в основата им.Това е показател за съблюдаване

на универсалния принцип на съответствие между теоретичен модел и емпиричен метод. Получените резултати валидират допусканията на авторката за спецификата на взаимодействие на изследваните личностни черти с някои специфики на употребата на ПАВ. Изведените изводи на базата на изследването доказват че гл.ас. Рачева владее изкуството на съдържателните интерпретации. Направени са широки обощения за ролята на личността в процеса на формиране и преодоляване на зависимостта към ПАВ.От особено значение е извода за потенциала на предложения концептуален модел да изгради мост между теорията и практиката, доколкото е полезен в сферата на превенцията, лечението и рехабилитацията на зависимостите.

Като цяло тази монография представлява естествено продължение на идеите, заложени в книгата „Проблемната употреба ва ПАВ в юношеска възраст“, като тезата за ролята на личността, за комплексния биопсихосоциален подход присъстват като лайтмотив и тук.Теоретичният модел, обаче, е обогатен с идеите на Ахенбах, изграждайки обща интерпретативна рамка, в която се обвързват личностните черти с интернализираната и екстернализирана психопатология, което е безспорен принос в теоретико-методологичен план.

В проведеното изследване се отчитат научните постижения на български и чуждестранни учени.Анализирани са различни теоретични модели, касаещи адиктивното поведение и факторите, предопределящи неговата проява. Това свидетелства убедително, че авторката не само познава, но е проучила в дълбочина съществуващите схващания по проблема, позовавайки се на над 230 източника, свързани с имената на водещи изследователи в областта.Добре представан и интегриран е и отечествения опит в изследването на този пробелм, свързан с имената на известни учени като Станкушев-дал своя пионерски принос в обастта и Калчев, с което авторакта ни убеждава, че притежава умения не само за систематично изложение, но и за творческото преосмислне на достиженията на своите предшественици.

Като цяло проведните емпирични изследвания са добре замислени и коректно осъществени, което покозава, че кандидатът притежава висока изследователска култура. Използвани са различни алгоритми за преобразуване на данните чрез мощни взаимодопълващи се методи-факторен, дисперсионен, корелационен анализ, т-тест., което е позволило да се събере респектираща по обем информация за измерваните променливи.Кандидатът използва освен утвърдени в практиката методи, но и авторски, лична негова разработка, които са дали възожност да бъдат получени достатътчно данни и да бъдат направени надеждни изводи. В своите анализи гл.ас Рачева показва висока езикова култура, висок академичен, на места есеистичен стил, емоционално завладяващ, показващ личната пристрастност на авторката към темата, като ни помага да разберем емпатийно дълбокия смисъл на текста и нейната, като тя посочва „безмерна любов към хората водещи битки със себе си“.

Научни проноси на кандидита

Солидаризирам се с оценката на автокракат за приносните моменти в научното й творчество. Бих откроила следните приноси:

В теоретико-аналитичен план:

1.Систематизирани са, доразвити са и са адаптирани научни занания към областта на Консултативната психология, по конктретно в областта на зависимоститие.

2.Разработени са значими проблеми на Консултативната, Транспортнтата психология и Психологията на личността.

3.Получени са нови знания по третирания проблем на базата на натрупаната фактология. Показателни за това са са установените зависимости между личностните характеристики и спецификата на употребата на ПАВ.

4.Обогатен е изследователеския инструментариум на психологическата наука. Показателно за това е адаптирането и конструирането на диагностични методи.

В практико-приложен план:

5.Проведените изследвания поставят добра основа за разработване на превантивни програми и интервенции в областта на зависимостите и тази на пътната безопасност.

Заключение

Теоретичната и практическа подготовкана гл.ас. Рачева й дават възможност да се изправи пред всякакви предизвикателства в професионалната си дейност. Тя умело съчетава преподавателската, изследоваталска и практическа дейност.Така доказва приложимостта на научните тези, които разработва.Темите на публикациите й са в съответствие с тематиката на обявения конкурс. Научната й и педагогическа дейност удовлетворят изискванията на Закона за развитие на академичния състав в РБ и Правилника на неговото приложение. Въз основа на положителната оценка на учебно-преподавателската й дейност, научната значимост на трудовете й и отзвука, който те са намерили в академичната литература, подкрепям присъждането на академичната длъжност „Доцент“ на Росица Рачева.

Изготвил становището: проф. дпсн Теодора Стоева